

Polska spichlerzem Europy

Kolorowa ilustracja Widok Gdańska ok. 1570 roku

We wstępie opis wydarzeń związanych z przebiegiem wojny 13-letniej i odzyskaniem Pomorza Gdańskiego. Zasób zawiera mapę: Wojna trzynastoletnia.

W opisie porównanie rozwoju gospodarczego ziem polskich do rozwoju gospodarczego państw na Zachodzie Europy. Zasób zawiera czarno-białą rycinę przedstawiającą chłopów przy pracy, na jej podstawie uczeń wykonuje ćwiczenie interaktywne.

Opis obowiązków i zajęć chłopskich wynikających z obowiązującego w Rzeczypospolitej prawa. Do zasobu dołączono miniaturę z angielskiego „Psałterza królowej Marii”, przedstawiającą pracę chłopów w czasie żniw.

Omówienie różnic w ubiorze szlachcica i chłopca. Do zasobu dołączono rysunki Norblina przedstawiające chłopca i szlachcica. Jedno ćwiczenie interaktywne sprawdza znajomość elementów stroju.

Krótką informacją na temat transportu lądowego i morskiego zboża z Rzeczypospolitej. Zasób zawiera współczesną fotografię Model szkuty autorstwa Macieja Szczepańczyka, mapę Gospodarka Rzeczypospolitej w XVI w. oraz współczesną fotografię Spichrze w Grudziądzu autorstwa Włodzimierza Wysockiego.

W zasobie opis znaczenia portu w Gdańsku, współczesna fotografia żurawia gdańskiego, obraz Wojciecha Gersona, Gdańsk w XVII wieku oraz pięć ćwiczeń interaktywnych związanych z handlem wiślanym w pierwszej połowie XVII wieku.

We wstępie zasobu zamieszczono tekst źródłowy, w którym opisano funkcję przeładunkową i handlową portu w Gdańsku. Wymieniono towary, które Polska i Litwa wywoziła do Europy oraz towary, które do Polski były przywożone przez port. Zasób zawiera dwa ćwiczenia interaktywne: Uzupełnij tabelę, przeciągając w odpowiednie kolumny towary oraz Na podstawie powyższego tekstu rozwiąż krzyżówkę.

Bibliografia:

- Źródło: *Felwiusz Ruggieri, Opis Polski w roku 1565, [w:] Jan Gintel, Cudzoziemcy o Polsce, t. 1, Kraków 1971.*

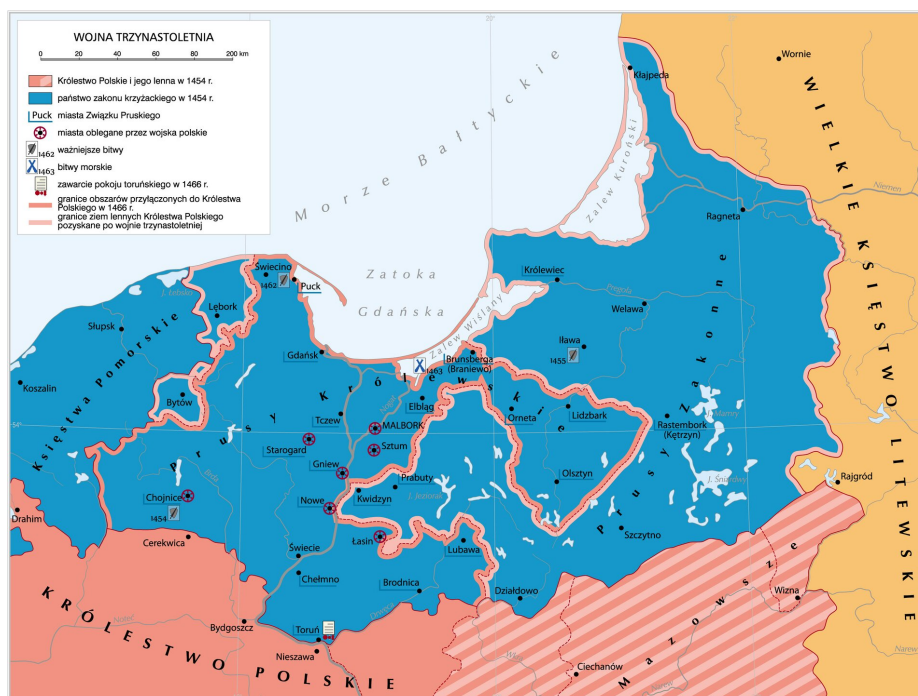
Pomorze Gdańskie znów w Polsce

Jak pamiętacie, Polska przez wiele lat zabiegała o zwrot Pomorza Gdańskiego, które Krzyżacy zagarnęli na początku XIV wieku. Kolejne starania i wojny nie przyniosły rezultatu. Dopiero królowi Kazimierzowi Jagiellończykowi udało się po długiej wojnie trzynastoletniej zawrzeć pokój z Krzyżakami. Został on podpisany w **1466** roku w **Toruniu**. Na jego mocy Polska odzyskała Pomorze Gdańskie, ziemię chełmińską i Warmię. Ziemie te odtąd nazywano **Prusami Królewskimi**. Reszta terenów, które pozostały w rękach krzyżackich nazwana została **Prusami Zakonnymi**. Polska miała nad nimi zwierzchnictwo.

Polecenie 1

- Wskaż na mapie obszar Prus Królewskich i Prus Zakonnych.
- Odczytaj nazwę morza, nad którym położony jest port w Gdańsku.
- Powiedz, w jakim państwie leżą dziś ziemie określone jako Prusy Królewskie.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Wojna trzynastoletnia

Źródło: Krystian Chariza i zespół, licencja: CC BY 3.0.

Rolnictwo podstawą bogactwa Polski

W Europie Zachodniej w XV i XVI wieku szybko rozwijały się duże miasta.

Ich mieszkańcy potrzebowali coraz więcej żywności, której ceny w XVI wieku poszły w górę. Korzystali z tego właściciele ziemscy w Polsce. Podstawą polskiej gospodarki było bowiem

rolnictwo i produkcja **zboża**. Poza tym odzyskanie Pomorza Gdańskiego dawało możliwość swobodnego handlu za pośrednictwem portu w Gdańsku.

Folwarki

Szlachta chciała uprawiać jak najwięcej zboża, które z wielkim zyskiem sprzedawała za granicę. W tym celu zakładała **folwarki**, duże majątki ziemskie.

Chłopi przy pracy

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Ćwiczenie 1

Na podstawie ilustracji wskaż zdania prawdziwe.

- ☐ W XVI wieku w Polsce hodowano owce.
- ☐ W XVI wieku w Polsce hodowano kozy.
- ☐ W XVI wieku w Polsce wykorzystywano maszyny rolnicze.
- ☐ W XVI wieku w Polsce do prac w polu używano koni.

ĆWICZENIE: Na podstawie ilustracji zaznacz prawidłowe zakończenia zdania.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Obowiązki chłopów

W średniowiecznej Polsce prawo do posiadania ziemi mieli: król, szlachta i Kościół. Chłopi otrzymywali od właściciela folwarku ziemię do uprawy, którą mogli dziedziczyć.

Nie była ona jednak ich własnością. W związku z tym na chłopach ciążyły różne obowiązki związane z zapłatą za użytkowanie ziemi. Jednym ze sposobów płacenia

za ziemię było odrabianie tak zwanej **pańszczyzny**, czyli obowiązkowej pracy w folwarku.

W XVI wieku obowiązkowa pańszczyzna chłopska w folwarkach wynosiła 2–3 dni

w tygodniu. Chłopi w folwarku pod nadzorem szlachcica uprawiali pola, siali i zbierali zboże, które potem młócili, kosili trawę, pracowali w lesie przy wyrębie drzew, wypasali bydło, opiekowali się stawami rybnymi.

Chłopi pracowali w polu pod okiem nadzorcy

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Dla zainteresowanych

W dawnych wiekach ubiór w dużym stopniu odzwierciedlał zamożność i pozycję społeczną człowieka. Inaczej ubierała się zamożna szlachta, a inaczej ludność uboga.

Chłopi nosili skromne ubranie: koszulę, szerokie spodnie, czasem również narzucaną na wierzch sukmanę. Najczęściej było ono samodzielnie wykonane z lnu lub wełny. Kobiety nosiły proste spódnice sięgające za kolana i lniane koszule. Latem w dni powszednie chodzono najczęściej w łapciach, innego rodzaju obuwie było drogie.

Szlachcic polski

Źródło: a. nn., domena publiczna.

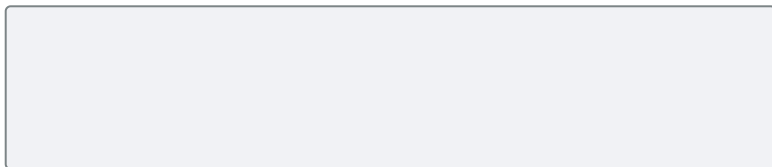
Chłop polski

Źródło: a. nn., domena publiczna.

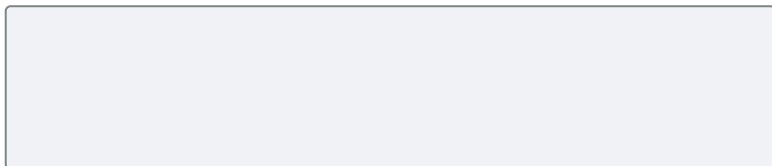
Ćwiczenie 2

Na podstawie ilustracji, wskaż części strojów szlacheckiego i chłopskiego.

Strój szlachecki

Strój chłopski

żupan

koszula

szabla

pas kontuszowy

kontusz

czapka

łapcie

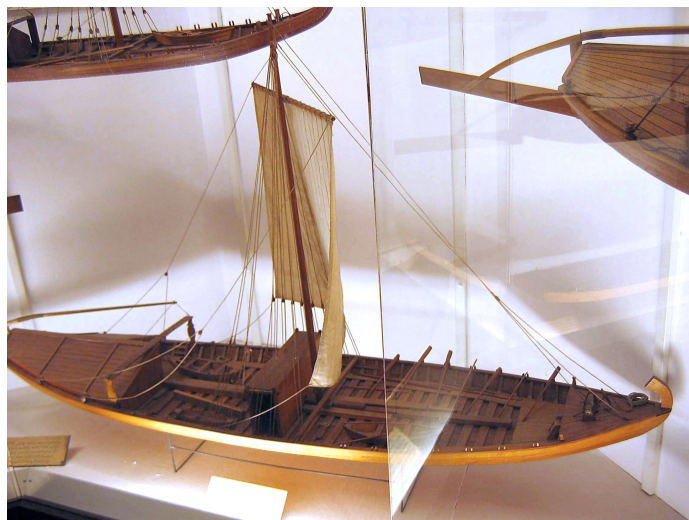
buty z cholewami

spodnie

ĆWICZENIE: Strój chłopski i szlachecki

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Szkutą do Gdańska

Model szkuty

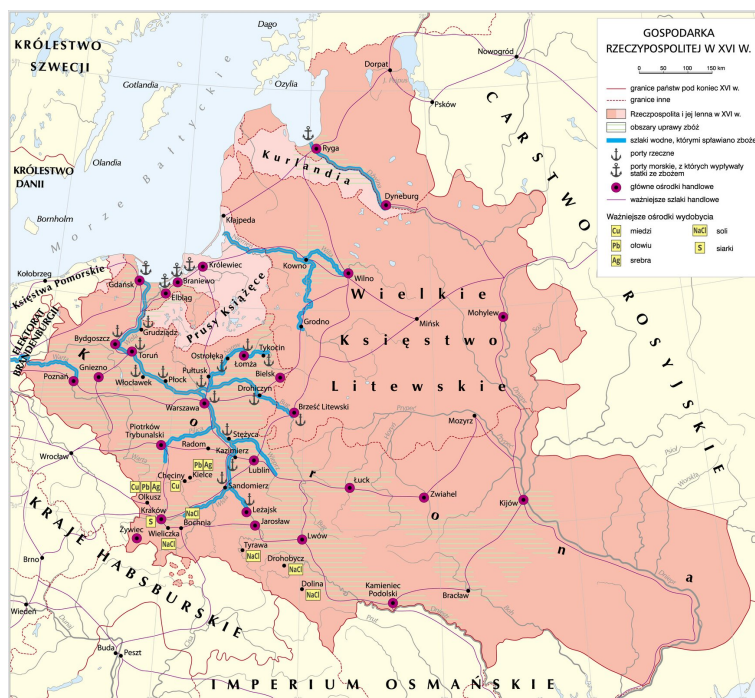
Źródło: Maciej Szczepańczyk, licencja: CC BY-SA 3.0.

Zboże na sprzedaż za granicę musiało być przewiezione do portu nad Bałtykiem. Transport lądowy zboża (na wozach ciągniętych przez konie) był bardzo drogi i nieopłacalny. Znacznie tańsze było spławianie zboża rzekami. W tym celu budowano specjalne statki z płaskim dnem, które mogły pływać po płytkich rzekach, zwane **szkutami**. Używano też tratw zбитych z drewnianych bali. Transportem towarów zajmowali się **flisacy**.

Polecenie 2

- Odczytaj nazwy rzek, którymi spławiano zboże.
- Wymień porty morskie, z których wypływały statki ze zbożem.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Gospodarka Rzeczypospolitej w XVI w.

Źródło: Krystian Chariza i zespół, licencja: CC BY 3.0.

W miastach, które leżały wzdłuż Wisły, budowano ogromne budynki służące do przechowywania zboża. Nazywano je **spichlerzami**.

Spichlerze w Grudziądzu

Źródło: Włodzimierz Wysocki, licencja: CC BY-SA 3.0.

W Gdańsku

Zboże mniejszymi rzekami spławiano w kierunku Wisły, a następnie **Wisłą**, gdzie sprzedawano je miejscowym kupcom. Do Gdańska przyływały holenderskie statki, które przewoziły polskie zboże do Holandii, Francji, Anglii.

Handel zbożem przynosił wielkie zyski zarówno szlachcie, jak i gdańskim kupcom. Dzięki handlowi Gdańsk stał się największym i najzamożniejszym miastem całej Rzeczypospolitej.

Port w Gdańsku był jednym z największych na Bałtyku. Sprawne działanie zapewniały mu urządzenia służące do załadunku i rozładunku statków. Jednym z nich był specjalny dźwig, tak zwany **Żuraw gdański**. Do dziś jest on jednym z najbardziej charakterystycznych zabytków Gdańska.

Żuraw gdański

Źródło: Rafał Konkolewski, licencja: CC BY-SA 2.5.

Handel wiślany w pierwszej połowie XVII wieku

Polecenie 3

Przeanalizuj tabelę przedstawiającą liczbę statków wysyłanych do Gdańska przez najbogatsze rodziny szlacheckie, a następnie wykonaj ćwiczenia.

Rodzina szlachecka	Liczba statków ze zbożem wysyłanych do Gdańska
Zamoyscy	271
Ossolińscy	167
Firlejowie	153
Tęczyńscy	150

Ćwiczenie 3.1

Wskaż, która rodzina wysłała najwięcej statków ze zbożem w pierwszej połowie XVII wieku do Gdańska.

☐ rodzina Ossolińskich

☐ rodzina Tęczyńskich

☐ rodzina Firlejów

☐ rodzina Zamoyskich

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 3.2

Wskaż, ile rodzina Firlejów wysłała do Gdańska statków.

☐ 153

☐ 150

☐ 167

☐ 271

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 3.3

Zaznacz prawidłową odpowiedź, aby dokończyć zdanie: „Więcej statków niż rodzina Ossolińskich wysłała rodzina...”.

☐ Tęczyńskich.

☐ Firlejów.

☐ Zamoyskich.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 3.4

Wskaż, która rodzina zajęła trzecie miejsce pod względem liczby wysłanych statków.

☐ Ossolińscy

☐ Tęczyńscy

☐ Firlejowie

☐ Zamoyscy

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Port w Gdańsku

Źródło: Wojciech Gerson, *Gdańsk w XVII wieku*, 1865, domena publiczna.

Ćwiczenie 4

Przyjrzyj się ilustracji i wskaż zdania prawdziwe.

- ☐ Trzech szlachciców kłóci się z kupcem.
- ☐ W tle jest widoczny żuraw-dźwig portowy.
- ☐ W porcie stoją dwa statki.
- ☐ W tle widoczny jest zamek na wzgórzu.
- ☐ Szlachcic rozmawia z kupcem.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Polska spichlerzem Europy

Polecenie 4

Przeczytaj uważnie tekst, a następnie wykonaj ćwiczenia.

((Felwiusz Ruggieri

Opis Polski w roku 1565

Szlachta sprzedaje wyłącznie własne zboże, które jest największym bogactwem tego kraju. Spławione do Wisły rzekami do niej wpadającymi, idzie Wisłą do Gdańska, gdzie jest składowane w umyślnie na ten cel zbudowanych spichlerzach w osobnej części miasta, dokąd straż nikomu w nocy wejść nie pozwala. Zboże polskie karmi całe prawie Niderlandy, ale nawet okręty portugalskie i innych krajów przybywają po zboże polskie do Gdańska, gdzie ich czasem 400 i 500 nie bez zadziwienia zobaczysz. Litewskie zboże idzie rzeką Niemen do Morza Bałtyckiego. Prócz zboża Polska dostarcza innym krajom lnu, konopi, skór, miodu, wosku, smoły,[...], bursztynu, drzewa

do budowy okrętów, wełny, bydła, koni, owiec i piwa. Z innych krajów sprowadza [...] sukna, płótno, kobierce. Ze Wschodu przywozi się tu drogie kamienie i klejnoty, z Moskwy futra, których nie ma w Polsce lub jest ich za mało, a mieszkańcy potrzebują ich do ochrony przed zimnem lub dla przepychu. Stamtąd pochodzą również ryby solone i suszone, srebro, złoto i mosiądz. Woły sprowadzane są z Mołdawii, wino z Węgier, Moraw, Austrii, trochę też z Włoch i Grecji. Wina francuskie i hiszpańskie przywożone są do Gdańska, gdzie kupuje je szlachta. W Gdańsku handluje się również korzeniami i przyprawami, których szlachta używa w kuchni wielkie ilości. Na wszystko to wydaje bardzo dużo pieniędzy, które ma ze sprzedaży zboża.

Źródło: Felwiusz Ruggieri, *Opis Polski w roku 1565*, [w:] Jan Gintel, *Cudzoziemcy o Polsce*, t. 1, Kraków 1971.

Ćwiczenie 5.1

Wskaż towary, które wywożono z Polski i te, które do niej sprowadzano.

Towary wywożone

Towary sprowadzane

futra

bursztyn

drewno

złoto

srebro

wino

korzenne przyprawy

suszone i solone ryby

owce

zboże

konie

len

miód

klejnoty

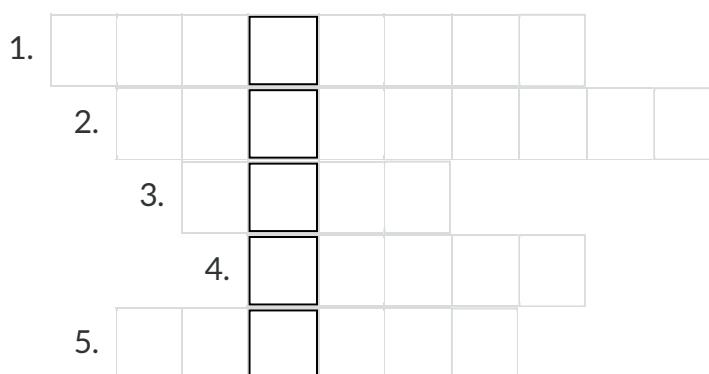
piwo

wełna

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5.2

Rozwiąż krzyżówkę.

1. Używane w dużej ilości w staropolskiej kuchni.
2. Tkanina przypominająca dywan, służąca najczęściej do ozdabiania ścian.
3. Sprowadzano je do Polski z Mołdawii.
4. Oprócz Ormian, Niemców i Włochów zajmowali się w Polsce handlem.
5. Rzeka, którą szlachta litewska spławiała zboże na Bałtyk.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Podsumowanie

Ćwiczenie 6

Uzupełnij zdania podanymi niżej wyrazami.

Na przełomie XV i XVI wieku wzrosło w Europie zapotrzebowanie na . W celu zwiększenia zysków z handlu produktami rolnymi szlachta zakładała . W tych dużych majątkach ziemskich pracowali chłopci, którzy byli zobowiązani do odrabiania na rzecz właściciela ziemi. Zboże spławiano , głównie Wisłą, do , gdzie za pośrednictwem kupców szlachta sprzedawała je za granicę. Za uzyskane pieniądze szlachta kupowała towary luksusowe– drogie stroje, azjatyckie przyprawy, wino. zbożem przyczynił się do rozkwitu Gdańska.

folwarki

Handel

Gdańska

zboże

rzekami

pańszczyzny

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Polecenia

1. Przypomnij, kto pracował w folwarku i jakie prace wykonywał.
2. Wyjaśnij, w jaki sposób szlachta dostarczała zboże do Gdańska.
3. Powiedz, dlaczego Rzeczpospolitą nazywano *spichlerzem Europy*.